

Гетта В. Г.

кандидат педагогічних наук,
професор, професор кафедри
технологічної освіти та
інформатики Чернігівського
національного університету
«Чернігівський колегіум» імені
Т.Г. Шевченка

Єрмак С. М.

кандидат педагогічних наук,
доцент, учений секретар Академії
Державної пенітенціарної служби

МИСЛЕННЯ І МОВА – ОСНОВНІ АТРИБУТИ ІНТЕЛЕКТУ ЛЮДИНИ

Розкриттю взаємозв'язку між мисленням і мовою психологи і педагоги завжди приділяли значної уваги. Ще стародавні мислителі (Платон, Аристотель та ін.), аналізуючи мову довільної групи людей, помітили, що вона не однакова: одні люди виражають свої думки логічно, чітко, зрозуміло, обґрунтовано, інші – розпливчасто, не завжди зрозуміло. Про перших можна сказати, що вони розумні, інтелектуально розвинуті, а як на сьогодні – креатині. Тоді як про других цього сказати не можна.

Хоч мислення має надзвичайно складну структуру, мислителі й філософи вели пошук загальних закономірностей мислення, що фактично продовжується і в даний час. До філософів, психологів, педагогів в пошуках приєднуються фізіологи та інформатики. Нова хвиля потреби в розкритті форм мислення, зв'язку мислення і мови виникла у зв'язку з розробкою штучного інтелекту. Людиноподібний робот у вигляді жінки (гіноїд) Софія, що був розроблений гонконзькою компанією Hanson Robotics^[en] [1] не тільки логічно мислить, а й розмовляє.

Отже, багатовікові напрацювання не були марними. Вони крок за кроком розкривали «таємниці» процесів мислення, його форм, взаємозв'язку мислення й мови. Хоча ще залишається багато проблем, однією з яких є

педагогічно-ефективне формування і розвиток логіки мислення і мови кожної особистості. Для розв'язання цієї, на нашу думку, педагогам, перш за все, треба чітко розуміти специфічні риси мислення і його зв'язок з мовою.

Відомо, що логічні форми мислення виникають на основі даних чуттєвого пізнання, завдяки якому здійснюється зв'язок із зовнішнім світом і відображає його. Аналізуючи отримані дані, думка людини проникає в суть предметів і явищ, розкриває їх закономірні зв'язки. Ось тут-то виникає перша проблема – як навчити людину, сформувані в неї уміння, бажання чуттєвого сприйняття навколишньої дійсності. Образно кажучи, «можна дивитись і не бачити». Взагалі-то людина бачить і сприймає те що розуміє. Ми проводили такий експеримент. В аудиторії, на стіні розмістили намальовану професійним художником картину в рамці, з різьбленої деревини покритої гарним сучасним лаком. До неї по черзі запрошували людей різних професій, на виході з аудиторії запитували їх враження. На однакове запитання до всіх запрошених «Що ви побачили?» відповіді були різні. Наприклад, художник був у захваті від стилю нанесення фарби на полотно картини, уміння її автора користуватись гамою кольорів тощо. На запитання, яке в нього враження від рамки, в якій розміщена картина, художник відповів, що на неї він не звернув увагу (він її не «побачив»). В той же час столяр всю свою увагу зосередив на рамці картини і не «побачив» самої картини.

В ході експерименту було помічено, що люди з більш широким освітнім рівнем «бачать» більше, більш глибоко аналізують побачене. Аналізуючи чуттєві дані, вони проникають в суть предметів і явищ, розкривають їх закономірні зв'язки. Як кажуть «розумна людина і в калюжі побачить зорі».

Важливе значення для розвитку мислення має вивчення мови як рідної, так й іноземної. Одна й та сама думка в різних мовах виражається по-новому. Для передачі думок іноземною мовою треба усвідомлено вибрати головне, переосмислити його і висловити не втративши змісту.

Грамотність мови переважно залежить від її насиченості науковими поняттями, особливо що стосується того чи іншого фаху. Поняття – це форма мислення, в якій відображається суть предметів, і явищ реального світу. Кожному поняттю відповідає певний об'єкт мислення у його істотних зв'язках і відношеннях з іншими об'єктами. Образно кажучи, якщо в людини не сформовані наукові поняття, то їй немає чим мислити. Її мова буде збідненою, примітивною.

Отже, в навчальних закладах треба дбати про формування наукових понять при вивченні будь-якої навчальної дисципліни, що в кінцевому рахунку інтегрується і сформує світогляд людини, а значить і її інтелект.

На лекціях, практичних і семінарських заняттях треба студентам показувати зразки логічного мислення, приводити приклади його використання при відкритті закономірностей явищ природи, розробленні технічних пристроїв тощо. Студенти повинні бачити дійовість операцій логічного мислення (порівняння, протиставлення, класифікацію, узагальнення, формування висновків) і долучатись до їх використання. При підготовці рефератів, курсових, бакалаврських та магістерських робіт треба їх теми формувати так, щоб студенти зіштовхувались з необхідністю застосувати операції логічного мислення, висловлювати свої думки на основі аналізу думок різних авторів. Семінарські заняття, конференції варто проводити шляхом дискусій, інтерактивно. Особливу увагу при їх проведенні звертати на мовлення, використання наукових понять, правильність побудови речень тощо.

Як відомо мозок людини розвивається разом з органами мови, а здатність до абстрактного мислення – разом із здатністю виражати думки за допомогою мови. Слова і речення фіксують думки. Поняття, судження або умовиводи існують лише у вигляді слів або речень. Ми добре знаємо лише стільки, писав А. Дистервег, скільки можемо сказати; ми добре знаємо лише те, що здатні виразити словами. Хто спостерігав за собою, продовжує він, той

знає, що ми тільки тоді повністю оволодіваємо уявленням або думкою, коли підберемо необхідні слова для їх вираження.

Таким чином, про мислення можна сказати, що це – активний, цілеспрямований процес опосередкованого відображення дійсності, результати якого зосереджуються в мові і перевіряються практикою. Під правильним треба розуміти таке мислення, яке характеризується чіткістю, несуперечливістю і обґрунтованістю. Людина, якій притаманні такі риси, вважається інтелектуально розвиненою.

Список використаних джерел

1. Людиноподібний робот Софія: Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: [http://uk.wikipedia.org/wiki/ Людиноподібний робот Софія](http://uk.wikipedia.org/wiki/Людиноподібний_робот_Софія) (дата звернення: 04.04.2019).